

A 11. SZÁM MARGÓJÁRA

■ Minden *Korunk*-számot szellemi ajándékként veszek ki a postaládából. Legalább néhány cikkét, tanulmányát elolvasom. Vannak azonban érdeklődési körömbe vágó „sikerszámok”, amelyeknek szinte valamennyi írását végigböngészem, továbbgondolom, s megjegyzem, hogy netán majd hivatkozhatnak is rá. Számomra ilyen szellemi ajándék volt az idei 11. szám, amely az „Irodalmi hagyatékok, archívumok” témakört igyekezett körüljárni, főleg erdélyi szempontból. Volt benne egy *Kórháznapló*, mely egészen szíven talált, mert én is a kórházba vittem magammal az éppen megérkezett számot, hogy majd műtét után, a lábadozás idején legyen mit olvasnom. Szerencsére nem tartottak annyit a kórházban, hogy végigolvassam az egész számot, de azért átéreztem, hogy az orvosok és nővérek kezére került ember mennyire kicsiny játékszerré válik egy nagy gépezetben.

A szám fő írásai mind arra figyelmeztetnek, hogy egy irodalmi-művelődési korszak végóráiban járunk. Még közöttünk vannak azok a tollforgatók, akik az elmúlt 50-60 évben tollal vagy írógéppel rögzítették műveiket, akik a posta útján leveleztek, kaptak meghívókat vagy éppen gyászjelentéseket. És jórészt meg is tartották fogalmazványaikát, kapott és megválaszolt leveleiket, netán naplójukat. Egy fél század alatt így akár egy-két szekrénynyi, 40-50 doboznyi, avagy több tíz folyómeaternyi irományt gyűjthettek össze. Sokszor pillanatokon, egy-két jó szón múlik, hogy ez a hagyatéktól hirtelen megsemmisül-e, vagy megőrzésre kerül. Hiszen a hagyatéktól legtöbbször lakáshoz is kötődik, s ha a lakást fel kell szabadítani, az örökösök a tudatlan lomtalanítókra bízják a műveletet. Számukra a gondosan összegyűjtött, avagy csak felhalmozott irományok legfeljebb ócska papírként hoznak hasznot. Ilyenkor jutnak szerephez az archívumok, ha munkatársaik meg tudják győzni az esetleg távol élő örökösöket, hogy a hagyatéktól megőrzésre méltó. Itt aztán a fordított helyzet is előállhat: az örökös azt hiszi, hogy a hagyatéktól rendkívüli értéket képvisel, s olyan árat szab az átadásra, amit ma egyetlen közgyűjtemény sem tud megfizetni.

A begyűjtésre jelenleg Kolozsvárt az EMKE Szabédi-emlékháza és a Minerva Archívuma vállalkozik, ezekről olvashatunk. Utalást kapunk arra is, hogy az EME szintén működtet levéltári részleget, elfogad hagyatékokat, de erről hiányzik a részletesebb tudósítás. Arra is utalás történik, hogy az Iskola Alapítványnak a Dávid Ferenc utcában épülő otthona archívum felállítását tűzte ki egyik céljául. Aztán szólni lehetett volna még az egyházak gyűjtőlevéltáiról, oda is bevettek nem egy irodalmi szempontból is jelentős hagyatékokat.

A következő nemzedékeknek már aligha lesz ilyen hagyatéktörzsműve, mert ők már nem írnak papírra: számítógépen fogalmaznak és leveleznek. Az adatrögzítőket kell majd gondosan őrizni és karban tartani. Vajon azok is olyan tartósak lesznek, mint a mai levéltárak, archívumok papíralapú kincsei?

A 11. szám írásainak másik vonulata a könyvkiadásra, a kiadói munkára, a kiadók irattárára és a könyvek megőrzésére vonatkozik. Itt egyik régi témám köszönt vissza: a könyvek, nyomtatványok is veszendőek, valahova be kell őket gyűjteni s biztos helyen tárolni. Szükség van egy Erdélyi Magyar Gyűjtőkönyvtárra. Ezt először az *Erdélyi Híradóban* 1995 áprilisában vetettem fel, Pillich László rögtön jelentkezett, hogy a vezetése alatt álló Mikó-könyvtár szívesen vállalná ezt a feladatot. Aztán újra írtam *Erdélyi Magyar Könyvtár-ügyünkről* a *Helikonban* is (2001/6. sz.). Rámutattam, hogy a kötelespéldány-rendszer 1989-ig működött. Az addigi kiadványok, folyóirat-kollekciók szinte hiánytalanul megtalálhatók a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban. Azóta fellazult a rend. Sok kis nyomda létesült,

melyek a kis példányszámú nyomtatványaik megőrzéséről, beküldéséről nem gondoskodnak. Hírlapjainknak, jelentős folyóiratainknak a könyvtárban őrzött újabb évfolyamai igen hiányosak. Ráadásul 1990 óta bármely egyesület, társulat, iskola, egyház jelentethet meg alkalmi kiadványokat, ünnepi köteteket, füzeteket. Az iskolai diákfolyóiratok, évkönyvek is újra megjelennek. De gyakran a kiadó iskola sem rendelkezik nyomtatványai teljes sorozatával. Hivatalosan napjainkig csak a budapesti Országos Széchényi Könyvtárnak a célkitűzései között szerepel minden – határon túl is megjelent – magyar nyomtatvány begyűjtése. Az ő gyűjteményeik sem teljesek. Ahogy műemlékeinket, művészi alkotásainkat számon tartjuk és ápoljuk, ugyanúgy a nyomtatványaink is értéket képviselnek, szellemi múltunk emlékei.

Ezt a kérdést felvettem több értekezleten is, például az EME és az EMKE közgyűlésein. Mi több, mikor az RMDSZ utóbbi két elnöke összehívott műemlékes ügyben tanácskozni, mindig elmondtam, hogy a könyvek megőrzéséről is kellene gondoskodni. Ígéretet elhangzottak, de csak egyetlen komolyabb és reményt keltő állásfoglalás született: Tonk Sándor, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem első rektora biztosított, hogy amikor az egyetem Kolozsvárt új épületet kap, abban olyan könyvtárat fog létesíteni, amely ezt a gyűjtőfeladatot is elvállalhatja. Sajnos nem élte meg az új épület felhúzását.

E *Korunk*-számból értesültem róla, hogy Tonk Sándor egykori harcostársa, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke, Kató Béla felismerte a könyvek begyűjtésének ezt a szükségyszerűségét, s a Kolozsvár melletti Apahidán egy „erdélyi gyűjtőkönyvtárat” létesít. Munkálkodása során eddig iskolák és templomok épültek fel, újultak meg, bölcsődék és óvodák nyílnak a magyar gyermekek számára. A Sapientia Tudományegyetem is kitaró vezetésével kelt életre. Most tehát a könyvtárügyet is felvállalja.

Nem kis feladat. Meggyőződésem, hogy nemcsak az épület felhúzását biztosítja, hanem talál arra megfelelő könyvtárosokat is, akik ne csak bevegék, rendezzék, hanem begyűjtsék a kiadványokat, és évről évre elkészítsék az erdélyi (romániai) magyar bibliográfiát. Közel három évtizedes kiesést kell bepótolniuk. Ha lesz elég helyük, akkor a családi könyvtárak begyűjtéséről is gondoskodhatnak. Mert szinte évenként elhangzik a kérdés, hogy hol vesznek be, őriznek meg magyar könyveket. A jelenlegi könyvtárak legfeljebb válogatnak a családi hagyatékokból. Mert az 1960-as évektől 1989-ig jóformán mind ugyanazokat a könyvsorozatokat gyűjtötték – sokszor szenvedéllyel – az akkori magyar értelmiségiek. Hány házban található meg a Horizont, a Tanulók Könyvtára, a Téka majdnem teljes sorozata! De most már a főlős példányokat mégsem kellene papírzúzdába küldeni. Ezek elraktározása is a gyűjtőkönyvtár feladata lehetne. Jó nagy épületet kell ezért tervezni!

A *Korunk* 11. száma tájékoztat és tudatosít: helyzetjelentés a papíralapú hagyatékok 21. századi erdélyi jelenéről és várható jövőjéről. Köszönet érte.

Gaal György